Harmonizace účetního výkaznictví z pohledu finanční analýzy se zaměřením na výnosnost[#]

Marie Míková[*]

Cílem harmonizace finančního výkaznictví je snaha o finanční výkaznictví, které je schopné uspokojit požadavky uživatelů v různých zemích světa. Stupeň právní regulace finančního výkaznictví se v různých zemích liší. Jen velmi zhruba lze rozdělit systémy účetnictví na dvě velké skupiny:

- oblast kontinentální Evropy,
- oblast angloamerickou.

Vzhledem k nevyhovujícímu stavu direktiv EU pro oblast účetnictví a vzhledem k postupu uplatňování mezinárodních standardů finančního výkaznictví (do roku 2002 označované jako IAS – Mezinárodní účetní standardy) v celosvětovém měřítku posoudila EU možnost uplatnění mezinárodních účetních standardů i pro evropské veřejně obchodované podniky a rozhodla v roce 2000 o uplatnění mezinárodních účetních standardů pro uvedené podniky počínaje rokem 2005. K určení postupu, jakým mají být v evropské legislativě zavedeny mezinárodní účetní standardy / mezinárodní standardy finančního výkaznictví (IAS / IFRS), byly vytvořeny odpovídající odborné komise. V roce 2002 uzavřel IASB (Výbor pro mezinárodní účetní standardy v Londýně) dohodu s FASB (Americký Výbor pro mezinárodní účetní standardy) na společném projektu konvergence.

Údaje z účetních výkazů poskytují uživatelům informace o výsledcích činnosti podniku. Vlastníky, manažery, současné i potenciální investory však zajímá, jak je podnik ve své činnosti úspěšný, tj. jak se mu daří plnit cíle typické pro většinu podniků v tržní ekonomice. Jedním z těchto cílů je uspokojivá výnosnost vložených prostředků spolu s trvalým zachováním uspokojivé finanční situace, která umožní trvalý rozvoj podniku.

Optimální kompromis mezi finanční stabilitou a výnosností vložených prostředků závisí na specifických podmínkách, ve kterých podnik funguje. Rozboru konkrétní situace podniku pomáhá finanční analýza. Ani ta však nepodává vyčerpávající informace o příčinách a důsledcích stavu, ve kterém se podnik nachází. Vždy je třeba se na podnik podívat v širších souvislostech, a nejen tedy z čistě finančního úhlu pohledu. Charakter činnosti, bariéry vstupu do odvětví, síla konkurence i obecné ekonomické podmínky určují hranice, v nichž se podnik pohybuje. Úkolem managementu je najít optimální pozici na trhu tak, aby jím řízený podnik dosahoval co nejlepších výsledků, ale aby nebyl přitom příliš rizikový pro investory. Podnik má maximalizovat bohatství akcionářů, kteří do něj vložili své prostředky a očekávají za to patřičnou odměnu, a má prosperovat nejen v krátkodobém, ale především v dlouhodobém časovém horizontu.

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného záměru *Rozvoj účetní a finanční teorie a její aplikace v praxi z interdisciplinárního hlediska* s registračním číslem MSM6138439903.

[*] Doc. Ing. Marie Míková, CSc. – proděkanka pro pedagogickou a studijní činnost, docentka; Katedra finančního účetnictví, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <mikova@vse.cz>.

Pokud jde o postavení ukazatele výnosnosti vložených prostředků mezi ukazateli efektivnosti hospodářské činnosti, je nutné uvést, že se mu přisuzuje daleko větší důležitost ve srovnání s ostatními ukazateli efektivnosti, a to z více důvodů. Výnosnost vložených prostředků je součástí řady rozhodovacích procesů, při nichž je nutné brát v úvahu, jakého ekonomického přínosu se dosáhne (či dosáhlo) při vynaložení určité částky finančních prostředků na konkrétní účel. Propočty výnosnosti vložených prostředků jsou nutné ve většině případů dlouhodobých rozhodnutí, jejichž důsledky se projeví až v průběhu několika let. Jedná se např. o rozhodnutí o tom, do kterých projektů investovat finanční prostředky, zda pokračovat v činnosti podniku v budoucnu, či raději činnost ukončit aj. Ukazatel má své nezastupitelné místo i při řízení větších vnitropodnikových celků, na něž byla delegována značná pravomoc a odpovědnost.

Ukazatel výnosnosti vložených prostředků se používá v praxi v různých obměnách a modifikacích podle toho, pro jaký účel slouží a komu je určen. Aby mohly být komplexní ukazatele souhrnně vyjadřující ekonomickou efektivnost podnikové činnosti (sem patří i výnosnost vložených prostředků) využívány pro řízení celkové hospodářské činnosti podniku, je nutné vytvořit odpovídající všeobecné předpoklady. Za nejdůležitější jsou považovány (viz např. Míková, 1999):

- objektivní ceny,
- ekonomická rovnováha mezi nabídkou a poptávkou,
- pořádek v organizační struktuře podniku z hlediska rozložení pravomoci a odpovědnosti,
- bezprostřední vazba ukazatele výnosnosti vložených prostředků na hmotnou zainteresovanost,
- vysoká míra konkurence,
- fungující finanční trh.

Výnosnost vložených prostředků je nástrojem finančního řízení, integrální součástí finanční strategie a politiky podniku. Jeho základní předností je skutečnost, že v nejkomplexnější podobě vyjadřuje efektivnost hospodářské činnosti podniku (či jiné organizačně právní formy podnikání), za kterou je zjišťován. Výnosnost vložených prostředků musí být vždy konfrontována s rizikem, neboť výnosnost vložených prostředků a riziko jsou dva důležité faktory ovlivňující finanční rozhodování podniku (srv. Wild – Subramanyam – Halsey, 1999).

Finanční analýza představuje zhodnocení minulosti, současnosti a předpokládané budoucnosti finančního hospodaření podniku. Zdroje dat pro finanční analýzu lze rozdělit

- na informace finanční a
- na informace nefinanční.

Hlavním zdrojem finančních informací jsou účetní výkazy, které jsou výstupem finančního účetnictví, včetně poznámek k účetním výkazům. Analýza účetních výkazů používá analytické prostředky a techniky v účetních výkazech a na ně se vztahujících údajích, aby odvodila souvislosti a vzájemné vztahy důležité pro podnikatelská rozhodnutí. Je to nástroj pro předvídání budoucích finančních podmínek a jejich důsledků. Je to rovněž diagnostický prostředek pro zkoumání finančních, investičních a provozních činností a slouží tak i pro posouzení podnikatelských rozhodnutí vedení podniku. Je také nástrojem pro výběr investic či možných partnerů pro fúze. Analýza účetních výkazů tak snižuje závislost na odhadech, očekáváních a intuici a tím snižuje nejistotu v rozhodovacím procesu. Nesnižuje

potřebu odborného posuzování, ale tvoří systematickou základnu pro podnikatelské rozhodování. Pro analýzu účetních výkazů existuje celá řada způsobů, z nichž je možné si vybrat ten, který nejlépe vyhovuje daným potřebám.

Rozbor účetních výkazů představuje systematický rozbor získaných dat obsažených zejména v účetních výkazech, rozbor jednotlivých jejich položek, rozbor agregovaných dat a rozbor vztahů a vývojových tendencí. Analytické postupy, používaná data a z nich vyplývající závěry jsou ovlivňovány cílem a využitím analýzy. Prezentace výsledků analýzy závisí na objektu analýzy a otázkách, které mají být analýzou zodpovězeny. V rámci finanční analýzy je velmi důležité zhodnotit také danou situaci podniku i pro budoucí období čili interpretovat údaje, ke kterým jsme dospěli pomocí všeobecně uznávané metodologie, a to nejen pro bezprostředně uplynulé období. Měli bychom porovnáním několika období vysledovat trend vývoje různých složek finanční situace a dospět k závěrům, které budou přínosné pro rozhodnutí, jakým směrem by se měl podnik ubírat v budoucnu. Pro analýzu účetních výkazů existuje celá řada způsobů, z nichž je možné si vybrat ten, který nejlépe vyhovuje daným potřebám.

Při použití kterékoliv z metod analýzy účetních výkazů vždy nakonec zkoumáme jeden nebo více důležitých aspektů finanční situace podniku a výsledky jeho činnosti.

Zaměřím se nyní na výnosnost vložených prostředků, která patří svou podstatou do kategorie tzv. finančních ukazatelů. Je tedy nástrojem finančního řízení. Základní předností tohoto ukazatele je, že v nejkomplexnější podobě vyjadřuje efektivnost hospodaření podniku, za který je zjišťován. V souborné formě měří zhodnocení prostředků vložených do určité činnosti. Pro tuto svoji základní přednost vytlačil do pozadí jiné tradičně používané ukazatele celkového efektivnosti hospodářské činnosti podniku (např. rentabilitu k nákladům) a má velmi důležité místo i v souvislosti s vypovídací schopností ukazatele EVA (Economic Value Added). Velkým přínosem tohoto ukazatele je skutečnost, že neměří jenom spotřebu prostředků za určité období, popř. vztah nákladů k výkonům, ale i vázanost prostředků nutných pro dosažení určité výše zisku. Ukazatel výnosnosti vložených prostředků se začal intenzivně využívat v průmyslově vyspělých zemích ve 20. letech minulého století v souvislosti s tlakem vlastníků kapitálu na zvyšování míry zisku (zejména dividend, úroků aj.). Rozšířené používání finančních poměrových ukazatelů (mezi které rentabilita patří) lze odůvodnit jednoduchostí jejich konstrukce, vyšším stupněm komplexnosti, dostupností výchozích údajů a důležitým signalizačním významem, tj. tím, že upozorňují např. na případné finanční potíže podniku. Při výpočtu výnosnosti je nutné se zabývat také objektem, za který je výnosnost zjišťována. Podle různého objektu bude i účelné a užitečné volit příslušný druh výnosnosti. Na volbu druhu výnosnosti působí kromě objektu i dostupnost potřebných údajů, především z účetnictví a kalkulace. Výpočet výnosnosti závisí také na tom, co chceme zhodnotit. Z hlediska vedení podniku se může jednat (v širším pojetí)

a) o provozní efektivnost ve smyslu efektivního využití aktiv,

b) o finanční efektivnost resp. efektivní využití struktury zdrojů,

c) o celkovou efektivnost.

Mezi nejpoužívanější ukazatele výnosnosti patří ty, které čerpají údaje jak z bilance, tak i z výsledovky. Mezi nejrozšířenější a z praktického hlediska nejdůležitější patří:

- ukazatel výnosnosti celkového vloženého kapitálu (ROA),

- ukazatel výnosnosti vlastního kapitálu (ROE),
- ukazatel výnosnosti na 1 kmenovou akcii (EPS),
- ukazatel price-earnings ratio (P/E).

Hlavní formy využití ukazatele výnosnosti vložených prostředků jsou:

- pro hodnocení výnosnosti vloženého kapitálu z hlediska jednotlivého akcionáře,
- pro hodnocení výnosnosti vloženého kapitálu akcionářů jako celku,
- pro měření celkové výnosnosti kapitálu za podnik jako celek (základní forma využití),
- pro hodnocení výnosnosti investičních projektů a jednotlivých nově zaváděných výrobků,
- pro hodnocení výnosnosti kapitálu vázaného v jednotlivých útvarech podniku,
- jako rozhodovací kritérium při nákupu jiného podniku, resp. získávání kontrolního podílu,
- jako kontrolní nástroj pro měření manažerské výkonnosti.

Existuje mnoho přístupů ke komplexu problémů, jak měřit a hodnotit provozní výkonnost. Jsou to různá kritéria a měřítka uplatňovaná vedením podniku v tomto procesu. Po tom, co rozhodlo vrcholové vedení o vložení kapitálu, mělo by nepřetržitě zkoumat činnost ve všech oblastech podniku, aby zjistilo, zda každý útvar přispívá svým dílem k celkové podnikové ziskovosti. Jestliže někde výnosnost vloženého kapitálu klesne pod minimální stanovenou úroveň, musí být přijato rozhodnutí, zda by se činnost na tomto úseku měla změnit či dokonce být zastavena. Vedení by mělo umět stanovit, jak efektivně je využíván vložený kapitál ve všech oblastech činnosti podniku. Bylo by ideální, kdyby existoval návod, jak stanovit optimální a maximální výnosnost vloženého kapitálu, avšak takovýto návod neexistuje a tudíž ti, kteří musí rozhodnout, jsou nuceni se do značné míry spolehnout na vlastní úsudek a zkušenosti.

Primární zájem vrcholového vedení podniku o výnosnost vložených prostředků je založen na jeho odpovědnosti vůči vlastníkům kapitálu, která mimo jiné znamená i odpovědnost za jeho optimální umístění z hlediska výnosnosti. Z toho též vyplývá, že není-li dosahována dostatečná výnosnost kapitálu umístěného v nižších organizačních složkách podniku v průběhu delšího období, pak bude nutno přesunout tento kapitál do výnosnějších složek podniku či jej využít na jiné potřeby. Vrcholové vedení podniku vychází přibližně z těchto úvah. Podnik jako celek musí dosáhnout určité výnosnosti vložených prostředků, které váže. Jinak by jeho finanční a hospodářská stabilita byla ohrožena, vlastníci kapitálu (akcionáři, majitelé dluhopisů, úvěrující banky aj.) musí dostat určité % z kapitálu, který společnosti poskytují (dividendy, úroky), což jsou pro ně formy výnosnosti vložených prostředků (vloženého kapitálu). Navíc podnik musí dát část zisku na rozvoj. Proto každý podnik musí objektivně počítat a zajišťovat dostatečnou výnosnost vloženého kapitálu. Je to pro něj základní podmínka, alespoň v dlouhodobém trendu. Obtížnou otázkou je, jak velká by tato výnosnost měla být. To musí vedení každého podniku velmi pečlivě zvážit. Způsob výpočtu za podnik jako celek je v zásadě jasný- půjde o zisk (buď před či po zdanění) k celkovému vloženému kapitálu. Tento základní ukazatel se ovšem vypočítá po určitém očištění jak čistého zisku, tak i vloženého kapitálu.

Všechny uvedené mezivýkazové ukazatele je nutno posuzovat s určitou obezřetností, neboť čerpají údaje z účetních výkazů finančního účetnictví. Na jejich výši má značný vliv různý způsob oceňování, různé metody odepisování atd. Jednotliví ukazatelé jsou používáni pro různé účely a rovněž poskytují informace různému okruhu uživatelů; tak např. jednotlivého akcionáře bude nejvíce zajímat výnosnost na 1 kmenovou akcii, zatímco

vrcholové vedení podniku bude nejvíce zajímat výnosnost vlastního kapitálu a výnosnost celkového vloženého kapitálu.

Závěr

Proces harmonizace finančního výkaznictví přispívá k rychlejšímu a méně nákladnému získávání informací pro výpočet ukazatelů výnosnosti vložených prostředků, které čerpají údaje z bilance a z výsledovky. Např. při výpočtech ukazatelů výnosnosti za společnost mající dceřiné a přidružené podniky v různých zemích se ušetří čas s různými přepočty za podmínek stejných způsobu oceňování. Je ovšem nutné si uvědomit, že oceňování je zásadním problém. Možnosti a meze oceňování jsou upravovány národními úpravami účetnictví.

Literatura:

[1] Míková, M. (1999): *Analýza finančních výkazů se zaměřením na rentabilitu vložených prostředků.* Praha, VŠE, habilitační práce, 1999

[2] Wild, J. J. – Subramanyam, K. R. – Halsey, R. F. (1999): *Financial Statement Analysis.* New York, McGraw-Hill, 1999.

Český finanční a účetní časopis, 2006, roč. 1, č. 1, s. 50-55.

Harmonizace účetního výkaznictví z pohledu finanční analýzy se zaměřením na výnosnost

Marie Míková

ABSTRAKT

Příspěvek ukazuje důležitost výnosnosti vložených prostředků ve finančním rozhodování i v procesu harmonizace účetnictví. Vlastníci, manažeři, současní i potenciální investoři mají zájem o uspokojivou výnosnost vložených prostředků spolu s trvalým zachováním odpovídající finanční situace, která umožní trvalý rozvoj podniku. Optimální kompromis mezi finanční stabilitou a výnosností vložených prostředků závisí na specifických podmínkách, ve kterých podnik funguje. Příspěvek uvádí, že ukazateli výnosnosti vložených prostředků je právem přisuzována větší důležitost ve srovnání s ostatními ukazateli efektivnosti, neboť je součástí řady rozhodovacích procesů. Propočty výnosnosti vložených prostředků jsou nutné ve většině případů dlouhodobých rozhodnutí, jejichž důsledky se projeví až v průběhu několika let. Ukazatel má své místo i při řízení vnitropodnikových celků, na něž byla delegována značná pravomoc a odpovědnost. Na závěr příspěvku jsou uvedeny nejpoužívanější ukazatele výnosnosti a hlavní formy využití ukazatele výnosnosti a zároveň je zdůrazněno, že výnosnost vložených prostředků musí být vždy konfrontována s rizikem, neboť výnosnost vložených prostředků a riziko jsou dva důležité faktory ovlivňující finanční rozhodování podniku.

Klíčová slova: Rentabilita investic; Rentabilita vlastního kapitálu; Finanční rozhodování.

Harmonisation of Financial Statements in terms of Financial Analysis and especially Return on Assets

ABSTRACT

The paper describes the importance of return on investment in financial decision making and in the process of harmonisation of accounting. Shareholders, managers, current and potential investors are interested in satisfactory return on investment together with adequate financial situation that will enable to achieve lasting development of the enterprise. Optimum compromise between financial stability and return on investment depends on specific conditions under which the enterprise performs. The paper demonstrates that bigger emphasis is rightly put on return on investment in comparison with other indicators of effectiveness. Calculations of return on investment are necessary in most long-term decisions with consequences over a period of years. This ratio plays also an important role in management of intracompany segments that were given substantial authority and responsibility. At the end of the paper the most common ratios of return on investment are stated together with the main areas of use. It is stressed that return on investment must be always considered against the risk as the second factor influencing financial decision making.

Key words: Return on investment; Return on equity; Financial decision making.

JEL classification: M41